

DOS & DON'TS

Riktlinjer för entreprenörsanda respektive karriärmöjligheter och övergång inom entreprenörskapsutbildning

MOTIVERING

„Öka kreativiteten och innovationsförmågan, inklusive entreprenörsandan, på alla utbildningsnivåer“ –detta är det fjärde strategiska målet inom ”Den strategiska ramen för europeiskt utbildningssamarbete (Utbildning 2020) (2009/C 119/02)”.

Detta dokument följer avtalet om europeiskt samarbete beträffande strategiska mål, användning av europeiska program, i synnerhet på området livslångt lärande, utveckling och användning av gemensamma referensverktyg och metoder, periodisk övervakning etc.

Mot denna bakgrund har Comeniusnätverket „Entrepreneurship Education and the World of Work“ (EE&WoW) utvecklat en uppsättning deskriptorer beträffande relevanta punkter för riktlinjerna som skapats för effektiv entreprenörskapsutbildning („Dos & Don'ts“).

Dessa riktlinjer omfattar tre tematiska områden: entreprenörsanda, karriärmöjligheter och övergångar samt grundprinciper, strategier och nätverk. Dessa publiceras i två dokument.

Detta dokument gäller områdena entreprenörsanda respektive karriärmöjligheter och övergångar och har utvecklats i två arbetsgrupper i Comeniusnätverket EE & WoW, som består av partners från länderna Bulgarien, Danmark, Grekland, Italien, Nederländerna, Spanien, Sverige, Turkiet och Österrike.

Det är ett verktyg för användning av politiker och yrkesutövare inom området utbildning, för snabb självbedömning av det egna ansvarsområdet beträffande entreprenörskaps- och karriärutbildning med fokus på arbetslivets behov och krav.

I vilken utsträckning punkterna uppfylls kan bedömas på följande nivåer:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

Verktyget är indelat i 12 kategorier för att erbjuda ett holistiskt synsätt på alla relevanta frågor beträffande entreprenörskaps- och karriärutbildning.

Det rekommenderas att detta verktyg används på ett flexibelt sätt beroende på omständigheter och personliga behov. Verktyget passar som en översikt över alla 12 kategorier med 122 riktlinjer för vad man ska göra and 40 riktlinjer för vad man inte ska göra liksom för många kategorier av särskilt intresse, för användning på nationell, regional eller lokal nivå samt vid skolor eller andra utbildningsinstitutioner.

DOS & DON'TS

Riktlinjer för "Entreprenörsanda", "Karriärmöjligheter och övergångar" inom entreprenörskapsutbildning

KATEGORI 1: MÅL

Det nationella målet för entreprenörskaps- och karriärutbildningen härleds från den fjärde prioriteten i Europeiska unionens strategi Utbildning 2020 och från den sjunde nyckelkompetensen i den europeiska referensramen: „initiativförmåga och företaganda“. Entreprenörskaps- och karriärutbildningen fokuserar på att utveckla färdigheter och kompetenser som är nödvändiga för att förbereda studenter för en snabbt föränderlig, utmanande och globaliserad värld, inklusive arbetslivet. Entreprenörskapsutbildning är ett holistiskt tillvägagångssätt som täcker aktiviteter både inom och utanför skolan och omfattar aktiviteter i både smal och vid bemärkelse, från personliga, sociala kompetenser och karriärmöjligheter till förmågan att grunda ett företag och vidare till att behärska en entreprenörs färdigheter och förhållningssätt.

I texten nedan syftar „entreprenörskapsutbildning“ alltid på entreprenörskapsutbildning, karriärutbildning och karriärmöjligheter enligt ett holistiskt synsätt.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Entreprenörskapsutbildning är integrerad i ordinarie läroplaner.
2. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen ingår i läroplanerna vid alla typer av skolor.
3. Entreprenörskapsutbildning ses som livslångt lärande.
4. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen sker på ett tvärfackligt sätt.
5. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen sker i samarbete med externa partner (företag, banker, icke-statliga organisationer etc.).
6. Entreprenörskapsutbildningen är baserad på erfarenhetslärande: betoning och fokus på konkreta aktiviteter där lärandet sker genom praktiskt utförande.
7. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen är tvärgående frågor; det är ett allmänt tillvägagångssätt för alla typer av aktiviteter som sker i skolsystemet: lärande, undervisning, ledande, hantering av utmaningar, problemlösning.
8. Entreprenörskapsutbildningen omfattar alla åldergrupper med början vid det tidigaste utbildningsstadiet och upp till eftergymnasial nivå och vidare utbildning.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Betrakta inte entreprenörskapsutbildning som en isolerad fråga
2. Undervisa inte i entreprenörskapsutbildning enbart på ett teoretiskt plan

KATEGORI 2: MÅLGRUPPER

Huvudsakliga målgrupper för alla aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen är ungdomar och studenter i och utanför skola och formell utbildning. Indirekta målgrupper är t.ex. lärare, föräldrar, yrkesvägledare, rektorer, ungdomsledare, tränare och jobbrådgivare etc. liksom intressenter och beslutsfattare.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Studievägen anpassas för den specifika målgruppen, den specifika miljön – t.ex. landsbygd eller stad – och de specifika individuella behoven.
2. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen – även i betydelsen av karriärmöjligheter – är direkt inriktade på ungdomar och studenter på alla utbildningsnivåer från låg- och mellanstadieutbildning till högstadie- och gymnasieutbildning, eftergymnasial utbildning och vidare utbildning.
3. Lärare, skolchefer och rektorer är medvetna om entreprenörskapsutbildningens betydelse och stöder aktiviteterna.
4. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen riktas till alla intressenter, från studenter till politiker för att öka medvetenheten om entreprenörskapsutbildningen.
5. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen vänder sig indirekt till: föräldrar, företag, bolag, handelskammare, politiker – d.v.s. mer eller mindre alla intressenter i skolsystemet.

1. Undervisa inte i entreprenörskaps- och karriärutbildning från ett enda perspektiv.
2. Fokusera inte enbart på en viss grupp av intressenter.

KATEGORI 3: KOMPETENSER

Entreprenörskapsutbildning främjar utvecklingen av kunskap, färdigheter och förhållningssätt, vilket stöder individers beslut och gör att de kan agera i enlighet med sina personliga förmågor och karriärambitioner. Förmågor och kompetenser som ska utvecklas och stärkas är relaterade till nyckelkompetens 7, enligt följande:

Att skapa nya idéer	Att kommunicera
Att omvandla idéer till handlingar	Att utfråga
Att skapa en plan	Att bedöma
Att identifiera möjligheter och ta vara på tillfällen	Att föra anteckningar
Att organisera aktiviteter	Att förhandla
Att ta ansvar för en aktivitet	Att presentera
Att ägna sig åt en aktivitet	Att sälja
Att anstränga sig för att uppnå ett mål i en aktivitet	Problemlösning
Att arbeta i grupp	Socialt nätverkande
Att arbeta självständigt	Riskhantering
Att leda	Digital kompetens
Att delegera	Lära sig lära
Att analysera	

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Entreprenörskapsutbildning i skolan ses som en utbildningsattityd, som kan och bör se annorlunda ut på olika arbetsplatser.
2. Entreprenörskap ses som en färdighet att bryta mönster och finna nya vägar.
3. Entreprenörskapsutbildningen siktar på att stärka entreprenörssandan genom att utveckla och stimulera allmänna färdigheter i ämnen som initiativtagande, ansvarstagande och att omvandla idéer till handling.
4. Entreprenörskapsutbildningen siktar på att stärka entreprenörssandan genom att utveckla personers nyfikenhet, kreativitet och tillit till sin egen förmåga.
5. Entreprenörskapsutbildningen siktar på att stärka entreprenörssandan genom att utveckla sociala färdigheter, samarbete, arbete och lärande med andra.
6. Entreprenörskapsutbildningen inkluderar samarbete med världen utanför skolan, kontakt och interaktion med arbetslivet – det handlar om att skapa uppgifter från den verkliga världen för studenter.

1. Agera inte inom entreprenörskapsutbildning enbart med böcker och skrivmetoder.
2. Arrangera inte aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen enbart inom skolan.
3. Stoppa eller bestraffa inte någon om de gör ett misstag.
4. Tänk och/eller säg inte att något skulle vara omöjligt.

KATEGORI 4: INNEHÅLL OCH METODER

Entreprenörskapsutbildningens innehåll är i princip tvärfackliga och inkluderar erfarenhetsbaserat lärande och specialundervisning. Lärare arbetar som handledare i lärandeprocessen; den centrala positionen innehas av ungdomar och studenter.

Entreprenörskapsutbildningen omfattar alla program och aktiviteter som främjar utvecklingen av nyckelkompetens 7. Så det finns ett mycket öppet tillvägagångssätt vad gäller de innehåll som ska undervisas i aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.

Utbildning och undervisning inom entreprenörskapsutbildningen ska fokusera på konkreta aktiviteter där lärandet sker genom praktiskt utförande – alla aktiviteter som initierar och stimulerar deltagarnas självständighet and initiativkraft. Program ska skraddarsys och ständigt anpassas med hänsyn till den specifika sociala, ekonomiska, tekniska och även geografiska miljön.

Skolan ska använda bedömning för lärande. Bedömning för lärande är den process genom vilken elever och lärare söker och tolkar bevis för att avgöra var elever står, vart de måste gå och hur de kan uppnå vissa målsättningar. Det betyder att studenter får kontinuerlig feedback och aktiveras eftersom de ständigt måste följa upp sin egen lärandeprocess.

Undervisningen måste bygga på studenternas egna nätverksmöjligheter med omgivande organisationer.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen omfattar alla program och projekt som utvecklar några av de specifika kompetenser som inbegrips i nyckelkompetens 7.
2. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen anpassas efter de önskade målgruppernas behov och krav.
3. Specifika indikatorer identifieras och används för att bedöma läranderesultaten inom entreprenörskapsutbildningen på en bredare nivå.
4. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen utformas för att stimulera och stärka självständighet och deltagares initiativkraft.
5. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen skraddarsys och anpassas ständigt efter en specifik social, ekonomisk, teknisk och geografisk miljö.
6. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen involverar ett bedömningssystem för att mäta deltagarnas läranderesultat inom entreprenörskapsutbildningens aktiviteter.
7. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen fungerar på ett sådant sätt att studenter som deltar i utbildningen ser sig själva som ägare av de lärandeprocesser som påbörjas genom entreprenörskapsutbildningens aktiviteter.
8. Undervisning och utbildning inom entreprenörskapsutbildningens aktiviteter införlivar de deltagande studenternas egna nätverk med omgivande organisationer.
9. Undervisning inom entreprenörskapsutbildning kretsar kring studenternas kreativitet och förmåga till nätverkande och bygger på plattformar för socialt nätverkande som är viktiga för ungdomar i dag.

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1. Fokusera inte enbart på „hur man startar ett företag“.
2. Uteslut inte användningen av alternativa, hittills okända, tillvägagångssätt eller metoder för att utveckla entreprenörskompetenser.
3. Betrakta inte aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen endast som en process för att lära ut kunskaper.

KATEGORI 5: ORGANISATORISKT UPPLÄGG

Organisatoriskt upplägg består av 3 underkategorier:

1. Lärandemiljö
2. Planering av scheman med skolsystemet
3. Ledning och organisation av skolan själv

Lärandemiljö:

Organisera lärandemiljön på din skola på ett flexibelt och anpassningsbart sätt:

- Flexibelt: inomhus eller utomhus, i gymnastiksalen eller i klassrummet etc.
- Anpassningsbart: att använda det lärorum som är mest lämpligt för aktivitetens syfte
- Verkligt och virtuellt: bloggar, chattrum och Facebook-grupper är lika mycket lärandemiljöer som det traditionella klassrummet, som fortfarande är bra som lärorum.

Schema:

- Flexibelt och anpassningsbart: att anpassa schemat till nya möjligheter, behov och utmaningar. Ett schema ska inte vara hela läsåret eller en termin utan ansvariga personer kan reagera på nya situationer.

Skolledning:

- För att lyckas med entreprenörskapsutbildningen behövs en vision om vilka nödvändiga nyckelkompetenser för framtiden man tror på. Denna vision måste vara förankrad i organisationen och stöds med en strategisk plan som förklarar varför den är viktig och vad som måste utföras. Denna plan måste granskas kontinuerligt och är en mycket viktig del av utvecklingsprocessen.
- En nyckelfaktor i arbetet med entreprenörskapsutbildningen är ledarens roll och hur man leder organisationen genom exempel. En ledare som tar ansvar för visionen genom att utforska och omformulera några av nyckelfrågorna om hur lärande sker och hur det bäst möter utmaningar och möjligheter som t.ex. samhällets digitalisering.
- Entreprenörskaps- och karriärutbildning är en samarbetsuppgift.
- Huvudaktören i sammanhanget är skolan i en vidare bemärkelse – skolchefer, lärare och yrkesvägledare etc.
- Även representanter från arbetslivet och institutioner involveras för att berika lärandeprocessen med sin expertis.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Skolans undervisningssystem struktureras och organiseras på ett sätt som främjar och stöder utvecklingen av intra- och entreprenörsanda.
2. Skolan samverkar med representanter från arbetslivet, t.ex. arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer.
3. Alla lärare involveras på ett samverkande arbets sätt.
4. Aktiviteter är läroplansbaserade.
5. Entreprenörskapsutbildningen äger rum i en flexibel och anpassningsbar läromiljö i enlighet med aktivitetens behov.
6. Entreprenörskapsutbildningen tillhandahålls av lärare, personal eller studievägledare med lämplig utbildning för att använda erfarenhetsbaserade pedagogiska metoder.
7. Externa experter involveras: ett stort antal externa experter garanterar bättre stimulans.
8. Externa experter, föreläsare etc. är fullt medvetna om det globala mål som ska nås genom aktiviteterna – tillägnande av färdigheter och kunskaper relaterade till nyckelkompetens 7.
9. Studiebesök till företag, arbetsförmedlingar, branschorganisationer, banker, postkontor, offentliga förvaltningar etc. ingår på ett kompletterande sätt i aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.
10. Fullt organisatoriskt stöd finns från all personal för att uppnå entreprenörskapsutbildningens målsättningar.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Behåll inte studenterna enbart i skolorna, då externa besök stärker läranderesultatet kraftigt.
2. Betrakta inte entreprenörskapsutbildning som en uppgift för en enda lärare.

KATEGORI 6: PROCESSER FÖR ATT DRIVA AKTIVITETER INOM ENTREPRENÖRSKAPSUTBILDNING

En aktivitet inom entreprenörskapsutbildningen är den praktiska tillämpningen av ett holistiskt utvecklat program eller projekt för att utveckla kompetenser inom entreprenörskapsutbildning, karriärutbildning och karriärmöjligheter bland de specificerade målgrupperna. Expertgrupper som utvecklar aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen ska involvera representanter för:

- Statliga myndigheter (undervisningsministeriet, arbetsministeriet etc.)
- Skolor (skolledning och aktiva lärare)
- Arbetslivet (arbetsgivare, fackföreningar)
- Leverantörer av program och initiativ inom entreprenörskaps- och karriärutbildning – icke-statliga organisationer, sociala partner etc.

En kvalitativ aspekt av utvecklade aktiviteter är om de erkänns, stöds och främjas av utbildningsmyndigheter – statliga, regionala och lokala – som effektiva instrument för att utveckla entreprenörskapsutbildning, karriärutbildning och karriärmöjligheter bland målgrupperna.

De direkta aktörerna i och implementerarna av en aktivitet är skollärare och yrkesvägledare med stöd av representanter från arbetslivet och fullt stöd av skolledningen i implementeringen av aktiviteten.

Processen att driva aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen är indelad i 6 underkategorier:

Utveckla, starta, förbättra och förändra en pågående aktivitet, kvalitetssäkring och utveckling, effekter, resultat och bevis.

6.1. Utveckla aktiviteten

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Expertgrupper så som nämns ovan bildas.
2. Expertgrupperna definierar en utbildningsplan för aktörerna – syfte, målsättningar, tidsplan, förväntade resultat, kvalitetssäkring samt kvalitetsutvecklingssystem för att övervaka aktiviteterna inom entreprenörskapsutbildningen.
3. Aktivitetens målgrupp identifieras.
4. Internationella resurser, intressant praxis och intressanta modeller tas i beaktande och används om så är tillämpligt.
5. Metodiken för aktiviteten baseras på bevisade resultat.
6. Metodiken för aktiviteten baseras på ett tillvägagångssätt där lärandet sker genom praktiskt utförande.
7. Aktiviteten inriktas på målgruppens karriärmässiga, yrkesmässiga och personliga utveckling.
8. Aktivitetsmaterial utformas och förbereds.
9. Aktiviteten främjas i skolsystemet.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Kopiera inte befintlig praxis eller befintliga modeller för entreprenörskaps- och karriärbildning direkt utan att först bedöma om de verkligen tar itu med situationen i fråga.
2. Utveckla inte en aktivitet utan att ha en tydlig vision om syfte och målsättningar.
3. Använd inte vaga och otydliga strategiformuleringar.

6.2. Starta aktiviteten

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Pilotskolor väljs noggrant för att öka chanserna att aktiviteten lyckas samt efterföljande möjligheter till mångfaldigande.
2. Aktivitetens syfte, målsättningar och förväntade resultat förklaras tydligt för skollledning och aktörer, t.ex. lärare och studievägledare.
3. Lärare och yrkesvägledare utbildas för att leverera aktiviteten – utbildning av utbildare.
4. Aktiviteten implementeras på tidigast möjliga stadium vad gäller åldersgrupp eller utbildningsnivå.
5. Aktivitetsaktörerna erhåller metodiskt stöd under pilotfasen efter utbildningen.
6. Alla nödvändiga utbildningsmaterial för aktiviteten distribueras till skolor i god tid.
7. Regionala strukturer inom undervisningsministeriet eller lokala myndigheter etc. fungerar som informationskanal och stödnätverk för aktiviteten.

1. Starta inte aktiviteten innan full förståelse och motivation hos skollledning och aktivitetsaktörer, samt fullt stöd från dessa, har säkerställts.
2. Starta inte aktiviteten innan den faktiska kapaciteten för dess implementering, i fråga om mänskliga resurser, tid och finansiering, har utvärderats.
3. Utför inte en stor kampanj för aktiviteten utan starta med ett fåtal skolor för att senare utöka med en framgångsrik modell (snarare än att starta överallt och förlora fokus och kontroll).

6.3. Förbättra en redan pågående aktivitet

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Utbildningen av aktivitetens aktörer organiseras som en kontinuerlig och systematisk process.
2. Regelbundna utbildningar för att förbättra aktiviteten ges baserat på resultaten från aktivitetens kontroller.
3. Fler intressenter involveras i aktiviteten, t.ex. föräldrar som även är del av arbetslivet.
4. Lokala, regionala och nationella evenemang används för att uppmuntra spridning, mångfaldigande och upptrappning av aktiviteten.

5. Nya pilotskolor och regioner för att testa aktiviteten i identifieras.
6. Synpunkter ges från studenterna, som är aktivitetens viktigaste förmånstagare.
7. 360 graders feedback är en funktion inom aktiviteten.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Använd inte en skola för pilottestning som inte aktivt vill det.
2. Försumma inte övervakningsprocessen.
3. Tillåt inte förändringar som ändrar aktivitetens fokus.

6.4. Förändra en pågående aktivitet

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Säkerställ full förståelse för varför en aktivitet kräver förändringar.
2. Samordning för upptrappning.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Genomför inte ogrundade, opåkallade eller alltför frekventa ändringar av en pågående aktivitet.

6.5. Kvalitetssäkring och kvalitetsutveckling

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Processen övervakas regelbundet.
2. Klassrumsbesök organiseras.
3. Studenter bedömer de kompetenser som de förvärvat och utvecklat.
4. Den ansvariga expertgruppen bedömer aktivitetens resultat och utvecklade kompetenser.
5. Expertgrupper fortsätter att arbeta i samarbete.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Förlora inte fokus på och kontroll av aktiviteten på grund av otålighet att tillämpa alltför många intressanta arbetssätt.
2. Trappa inte upp aktiviteten för snabbt eller i alltför hög grad.

6.6. Effekter och resultat och bevis på dessa

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Karriärval baserade på kompetenser inom entreprenörskaps- och karriärutbildning förbättras.
2. Finansiell läsförmåga och finansiellt beteende förbättras; studenter är till exempel mer ansvarsfulla när det gäller att tjäna, spendera och spara pengar.
3. Antalet elever som slutar skolan i förtid minskar.
4. Antalet praktikplatser ökar.
5. Ungdomsarbetslösheten på lokal, regional och europeisk nivå minskar.
6. Fler volontärer och intressenter involveras.
7. Entreprenörsaktiviteter och personlig initiativkraft ökar.
8. Fler studenter lockas till aktiviteter inom entreprenörskapsutbildning.
9. Efter att ha deltagit i en aktivitet inom entreprenörskapsutbildningen en gång är studenter entusiastiska om att delta i andra aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

1. Missa inte att bedöma effekter och resultat av aktiviteter baserat på bevis.

KATEGORI 7: PERSONER SOM HAR ATT GÖRA MED AKTIVITETEN I SKOLAN

Entreprenörskapsutbildningen ska involvera aktivt deltagande av all personal på skolorna, inklusive rektorer, lärare och studievägledare, samt aktivt deltagande från föräldrar och externa partner som yrkesvägledare, företagsrepresentanter, branschorganisationer etc.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Entreprenörskapsutbildningen organiseras som ett delat ansvar och involverar aktivt deltagande från partners på lokal, regional och nationell nivå.
2. Aktivt deltagande sker från hela skolgemenskapen – rektorer, lärare, studenter, föräldrar.
3. Aktivt deltagande av externa rådgivare och intressenter (t.ex. lokala institutioner, arbetsförmedlingar, företagsrepresentanter, fackföreningsrepresentanter, föreningar och företag i den lokala miljön) sker i arbetet med entreprenörskapsutbildningen.
4. Skolledningen sköter organisationen i entreprenörsanda.

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1. Lämna inte ansvaret för organisation och implementering av aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen endast till en enda entusiastisk person eller organisation.
2. Involvera inte endast några av studenterna i arbetet med entreprenörskapsutbildningen.
3. Tillåt inte att lärare och/eller studenter väljer om de vill arbeta med entreprenörskapsutbildningen.

KATEGORI 8: PARTNERSKAP, NÄTVERK OCH PERSONER SOM NI DESSUTOM BEHÖVER FÖR ATT GENOMFÖRA AKTIVITETEN

Entreprenörskapsutbildningen ska involvera aktivt deltagande från alla intressenter inom området utbildning och arbetsmarknad. Entreprenörskapsutbildning ska ske genom samverkan mellan skolor, företag, myndigheter, arbetsförmedlingar och Ung Företagsamhet.

Entreprenörskapsutbildning ska ske i en fortlöpande lärandebana från låg- och mellanstadieskolor, högstadie- och gymnasieskolor, yrkesskolor, högre yrkesutbildning, universitet och fortutbildning.

Entreprenörskaps- och karriärutbildning är ett gemensamt ansvar för skollledning, lärare och studievägledare inom skolorna.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Skolan samverkar med representanter från företag.
2. Skolan samverkar med representanter från myndigheter.
3. Skolan samverkar med representanter från arbetsförmedlingar.
4. Skolan samverkar med representanter från Ung Företagsamhet.
5. Skolan ingår i ett nätverk av låg- och mellanstadieskolor.
6. Skolan ingår i ett nätverk av högstadie- och gymnasieskolor.
7. Skolan ingår i ett nätverk av yrkesskolor.
8. Skolan ingår i ett nätverk av skolor för högre yrkesutbildning.
9. Skolan ingår i ett nätverk av universitet.
10. Skolan ingår i ett gemensamt nätverk av låg- och mellanstadieskolor, högstadie- och gymnasieskolor, yrkesskolor och skolor för högre yrkesutbildning.
11. Entreprenörskapsutbildning är högsta prioritet för skolledningen i skolan.
12. Skolledningen underlättar för lärare och annan personal i skolan att genomföra entreprenörskapsutbildningen.
13. Det sker regelbundna sammanträden med intressenter för att utveckla och bedöma aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.
14. Många slags institutioner på lokal, regional och nationell nivå är relaterade till entreprenörskapsutbildningen: kommun, handelskammare, näringslivsorganisationer, lokala, regionala och nationella myndigheter.
15. Föräldrar är involverade i en aktivitet inom entreprenörskapsutbildningen.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Låt inte personal i skolan arbeta på entreprenörskapsutbildning utan åtagande hos skolledningen.
2. Arbeta inte på entreprenörskapsutbildningen utan att involvera arbetslivet.

KATEGORI 9: PERSONER SOM HAR ATT GÖRA MED AKTIVITETEN FRÅN EXTERNA LEVERANTÖRER ELLER PARTNERS

Vid implementeringen av alla program inom entreprenörskapsutbildningen i skolor rekommenderas starkt att man samarbetar med organisationer utanför skolorna som är direkt kopplade till arbetslivet, till exempel leverantörer, icke-statliga organisationer, privata företag, offentliga organisationer relaterade till affärsvärlden o.s.v. Detta samarbete kan omfatta t.ex. företagsbesök, föredrag av entreprenörer till studenter, sponsringsaktiviteter, utbildningserfarenheter o.s.v.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Skolan samverkar aktivt inom entreprenörskapsutbildningen med organisationer som leverantörer, icke-statliga organisationer, privata företag, företagarföreningar och andra offentliga eller privata organisationer.
2. Externa rådgivare och experter deltar aktivt: chefer för företag och icke-statliga organisationer, representanter för företag och fackföreningar etc.
3. Experter varierar efter sektor, typ av uppgifter, ålder, kön och plats för sin aktivitet liksom efter studiemässig, kulturell och yrkesmässig bakgrund för att garantera bättre stimulans.
4. Experter finns tillgängliga för att ta emot studenter i sitt företag eller kontor för besök och/eller praktik.
5. Experter involveras i aktivitetens projektplan och utveckling.
6. Experter samverkar och kommunicerar aktivt med lärare och skolchefer.
7. Experter tilltalar studenter med lämpligt språk och beteende.

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1. Lämna inte ansvaret för utveckling och implementering av aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen endast till experter.
2. Fokusera inte enbart på företagsexperter.
3. Missa inte interaktion mellan lärare, experter och andra intressenter.

KATEGORI 10: ASPEKTER

Entreprenörskapsutbildningen är en livslång process och bör inte begränsas till skolutbildning utan utvidgas under livets gång. Den omfattar flera aspekter – lokala, regionala, nationella, europeiska...

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Entreprenörskapsutbildningen organiseras och genomförs enligt ett holistiskt tillvägagångssätt.
2. Entreprenörskapsutbildningen tar det europeiska perspektivet och nationella, regionala och lokala behov i beaktande.
3. Entreprenörskapsutbildningen passar med det specifika landets socioekonomiska profil.

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1. Glöm inte att kombinera fokus på individuell utveckling med lokala, regionala, nationella och europeiska metoder för entreprenörskapsutbildningen.
2. Använd inte en fragmenterad metod för entreprenörskapsutbildningen.

KATEGORI 11: VARAKTIGHET

På grund av det ständigt föränderliga arbetslivet „karakteriseras medborgares liv i ökande grad av flera övergångar“ (EU–resolution, 2008). Att förvärva färdigheter och kompetenser relaterade till entreprenörskap och karriärhantering måste därför betraktas som en livslång uppgift för alla. Av denna anledning måste entreprenörskapsutbildning och karriärutbildning vara en integrerad del av läroplanerna – från den obligatoriska skolgången till universitet och vidareutbildning.

Specifika aktiviteter varaktighet inom entreprenörskapsutbildningen beror t.ex. på följande parametrar för aktiviteten: mål, innehåll, nivåer av innehåll, tidsbudget för målgrupperna – skolor, lärare och studenter – samt dess tidsplaner och läroplaner.

Följande frågor måste beaktas: Hur många mål och vilka specifika mål ska uppnås med en aktivitet inom entreprenörskap- eller karriärutbildningen? Vilket och hur mycket av innehållet inom entreprenörskapsutbildning ska undervisas? På vilken nivå undervisas aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen? Finns tillräcklig kunskap tillgänglig?

Ju fler mål som ska uppnås, ju fler innehåll som ska undervisas och ju mer ingående undervisningsnivån är, desto mer tid kommer det att ta att implementera aktiviteten på skolor.

Beroende på en aktivitetens innehåll och mål kan nivån ta från en skoldag till ett läsår, beroende på den ram som skolans tidsplan och läroplan sätter för aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Entreprenörskapsutbildningen betraktas som en kontinuerlig och livslång process.
2. Entreprenörskapsutbildningen är en integrerad del av läroplaner inom den obligatoriska skolgången och högstadie- och gymnasieskolor.
3. Entreprenörskapsutbildningen är en integrerad del av läroplanen i ungdomsutbildningsprogram.
4. Entreprenörskapsutbildning är en integrerad del av läroplanen i eftergymnasiala program och vidareutbildningsprogram.
5. Medborgare av alla åldrar erbjuds en chans att förvärva färdigheter och kompetenser relaterade till entreprenörskap och karriär.
6. Varje aktivitet inom entreprenörskaps- och karriärutbildningen har ett visst mål.
7. Varje aktivitet inom entreprenörskaps- och karriärutbildningen inkluderar ett visst innehåll som måste läras ut och undervisas till elever.
8. Varje aktivitet inom entreprenörskaps- och karriärutbildningen ger deltagarna en viss nivå av expertis.
9. Varje aktivitet inom entreprenörskaps- och karriärutbildning är anpassad till målgruppens lärandeprofil och behov.

1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5
1	2	3	4	5

1. Betrakta inte förvärvandet av färdigheter och kompetenser relaterade till entreprenörskapsutbildning, karriärutbildning och karriärhanteringsfärdigheter som en unik händelse i livet.

KATEGORI 12: RESURSER, FINANSIERING

Varje aktivitet inom entreprenörskapsutbildning måste stödjas av tillräckliga mänskliga och ekonomiska resurser. Intressenter på alla nivåer – från skolor till staten – har ansvar för att tillhandahålla det belopp som krävs för att driva ett kvalitativt program inom entreprenörskapsutbildningen.

Resurser kan finnas tillgängliga genom reguljära skolbudgetar, genom ytterligare medel från ansvariga utbildningsmyndigheter på lokal, regional och nationell nivå, från partners utanför skolan, genom aktivt arbete, arbetskraft och sponsring eller genom användning av nationella eller europeiska program för utbildning och entreprenörskap.

För en långsiktig hållbar stabilitet inom entreprenörskapsutbildningen kan ett delat finansiellt och resursmässigt bidrag från alla involverade intressenter vara bra och minimera risken för avbrott i aktiviteterna om en av källorna inte skulle fungera bra.

Uppfyllt i följande utsträckning:

- 1 inte alls
- 2 redan övervägd men ännu inte utvecklat
- 3 under utveckling
- 4 i viss mån uppfyllt
- 5 uppfyllt

1. Aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen stöds med resurser – arbetskraft och finansiella – från det reguljära skolprogrammet och den reguljära skolbudgeten.
2. Resurser finns tillgängliga genom partnerskap mellan företagsorganisation och skolan för implementering av aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.
3. Ytterligare resurser från lokala, regionala och nationella utbildningsmyndigheter för aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen finns tillgängliga.
4. Nationella och europeiska program används för att medfinansiera aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.
5. Överenskommelser och avtal eller finansiella bidrag, sponsring etc. med privata företag och organisationer för aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen finns.
6. Ett principiellt åtagande finns med relevanta intressenter beträffande fortsatt långsiktigt stöd för aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.
7. En bra blandning av resurser från olika källor garanterar en kontinuerlig och stabil finansiell bakgrund för aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1 2 3 4 5

1. Fokusera inte enbart på en enda typ av finansiella resurser för aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.
2. Glöm inte att söka bra åtaganden och delade ansvar inom partnerskap för personliga och finansiella bidrag i fråga om aktiviteter inom entreprenörskapsutbildningen.
3. Var inte helt beroende av stöd från offentliga källor som t.ex. finansiering från nationella eller regionala myndigheter.

© „Entrepreneurship Education and the World of Work“, Comenius Network

Partner:

Styrian Association for Education and Economics, Österrike (samordnare)

Junior Achievement Bulgaria, Bulgarien

Lisbeth Højdal, Danmark

ΕΛΛΗΝΟΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ – Ellinogermaniki Agogi, Grekland

Eurocultura, Italien

's-Hertogenbosch kommun, Nederländerna

Fundación Red Andalucía Emprende, Spanien

Escuela de Alta Dirección y Administración, Spanien

Göteborgsregionens kommunalförbund, Sverige

Istanbul Commerce University, Turkiet

<http://www.ee-wow.net>

Utgivare: Peter Härtel / Michaela Marterer STVG, Österrike

Grafisk design och layout: SL Multimedia GmbH, Studio Lannach, Österrike

Tryckt i maj 2013

Lifelong
Learning
Programme

Med stöd av Europeiska unionens program
för livslångt lärande
510354-LLP-1-2010-1-AT-COMENIUS-CNW

Detta projekt har finansierats med stöd från Europeiska kommissionen. Denna publikation återspeglar endast författarens åsikter och Europeiska kommissionen kan inte hållas ansvarig för någon användning av den information som finns i publikationen.

„Att hjälpa ungdomar i Europa att hantera sitt liv i arbetslivet genom entreprenörskapsutbildning är vår vision.“

Europas ungdomar är Europas framtid.

Att stödja ungdomar på framgångsrika vägar från utbildningsvärlden till arbetslivet involverar utbildningsmässiga, ekonomiska, sociala och mänskliga aspekter. Det fjärde strategiska målet i Europeiska unionens strategi Utbildning 2020 inkluderar entreprenörskap. Detta är också en av nyckelkompetenserna i den europeiska referensramen.

Nätverket „Entrepreneurship Education and the World of Work“ (EE&WOW) kombinerar entreprenörsanda, karriärmöjligheter och övergång till arbetslivet utifrån utbildningsperspektiv, sysselsättningsperspektiv och sociala perspektiv. Några resultat från nätverket är tydligt fokuserade rekommendationer – „Riktlinjer“ – för entreprenörskapsutbildningen, som ett referensverktyg för självbedömning.

Dessa rekommendationer är riktade till yrkesutövare vid skolor, utbildningsinstitutioner eller andra institutioner liksom intressenter, beslutsfattare och myndigheter på lokal, regional, nationell och europeisk nivå.

Användning av detta verktyg bidrar till att förbättra pedagogiska resultat och hjälper ungdomar att utveckla sina entreprenörskompetenser och slå in på framgångsrika vägar från skolan till arbetslivet.

